תנחומא בובר — פנחס

וידבר ה' אל משה לאמר פינחס בן אלעזר וגו' (במדבר כה י יא). ילמדנו רבינו הרואה בני אדם משונים כיצד מברך, [כך] שנו רבותינו הרואה הכושי, ואת הגיחור, ואת הלווקן, ואת הקיפח, ואת הבוהקנים, ואת הננס, ואת הדרקונוס, אומר ברוך משנה את הבריות, הרואה [את הקטוע], את הסומא, ואת מוכה שחין, אומר ברוך משנה את הבריות דיין האמת, אימתי בזמן שהיו שלימין ונשתנו, אבל אם היו כן ממעי אמן, אומר ברוך משנה הבריות, הרואה בריות טובות, ואילנות טובות, אומר ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שככה ברא לו בעולמו, אבל אם ראה אוכלוסין של בני אדם, אומר ברוך חכם הרזים, כשם שאין פרצופותיהן שוין זה לזה, כך אין דעתן שוה, אלא כל אחד ואחד יש לו דעה בפניעצמו, וכן הוא אומר לעשות לרוח משקל (איוב כח כה), משקל של כל אחד ואחד, תדע לך שהוא כן, שכן משה מבקש מן הקב"ה בשעת מיתה, ואומר לפניו רבונו של עולם גלוי לפניך דעתו של כל אחד ואחד מהם, ואין דעתו של זה דומה לדעתו של זה, ובשעה שאני מסתלק מהם בבקשה ממך אם ביקשת למנות עליהם מנהיג, מנה עליהם אדם שיהא סובל כל אחד ואחד לפי דעתו, מנין ממה שקראו בענין יפקוד [ה'] אלהי הרוחות לכל בשר וגו' (במדבר כז טז).

[יפקוד ה' אלהי הרוחות] (שם). זש"ה האותיות שאלוני על בני ועל פועל ידי תצוני (ישעיה מה יא), משל למה הדבר דומה, למלך שנשא אשה, והיה לו שושבין, כל זמן שהמלך כועס על אשתו, השושבין מפייס ומתרצה המלך, בא השושבין למות, התחיל מבקש מן המלך, א"ל בבקשה ממך תן דעתך על אשתך, א"ל המלך עד שאתה מצוני על אשתי, צוה לאשתי עלי, שתהא זהירה בכבודי, כביכול כך אמר הקב"ה למשה, עד שאתה מצויני יפקוד אלהי הרוחות לכל בשר, צוה אותם עלי, שיהו זריזין בכבודי, מה כתיבלמטה, וידבר ה' אל משה לאמר, צו את בני ישראל [ואמרת אליהם] את קרבני לחמי לאשי וגו' (במדבר כח א ב).

נחזור על תחלת הסדר. מה ראה הקב"ה לייחס פינחס אחר מעשה זה, שבשעה שנדקר זמרי בן סלוא עם כזבי בת צור, עמדו השבטים עליו, ואמרו ראיתם בן פוטי זה, שפיטם אבי אמו עגלים לעבודת כוכבים, הרג נשיא שבט מישראל, לכך בא הכתוב ויחסו פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן.

לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום (במדבר כה יב). וכן הוא אומר בריתי היתה אתו החיים והשלום (מלאכי ב ה).

והיתה לו ולזרעו אחריו [וגו'] ויכפר על בני ישראל (במדבר שם יג). וכי קרבן הקריב שנאמר בו כפרה, אלא ללמדך שכל השופך דמם של רשעים כאילו הקריב קרבן.

ושם איש ישראל המוכה (שם שם יד). כשם שהקב"ה מתעסק בשבחן של צדיקים לפרסמן בעולם, כך מתעסק בגנותן של רשעים כדי לפרסמן בעולם, פינחס לשבח, עליו נאמר זכר צדיק לברכה (משלי י ז), וזמרי לגנאי, ושם רשעים ירקב (שם).

זמרי בן סלוא (במדבר שם). שכל מי שפוגם את עצמו פוגם את משפחתו עמו הכתוב תמיה עליו פור בן גודר אביו, קינא על הזנות תחלה, שנאמר ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי (בראשית לד כה), וזה פרץ גדר שגדר אביו.

ושם האשה המוכה המדינית וגו' (במדבר שם טו). להודיעך עד כמה נתנו המדינים עצמן, שבת מלכים הפקירו בקלון, ואת מלכי מדין הרגו [וגו' ואת צור] (שם לא ח), צור גדול שבכולן היה, ולפי שהפקיר את בתו ופירסמה, גרעו הכתוב ומנאו שלישי, [אבל הוא מלך גדול שבכולם, שנאמר ראש אומות בית אב במדין הוא] (שם כה טו).

וידבר ה' אל משה לאמר, צרור את המדינים (שם שם ט זיז). למה כי צוררים הם לכם (שם שם יח), מיכאן אמרו חכמים בא להורגך השכם להרגו, [ר' שמעון אומר] שכל המחטיא את האדם יותר מן ההורגו, שההורגו הורגו בעולם הזה, ויש לו חלק לעולם הבא, והמחטיאו הורגו בעולם הזה ולעולם הבא. שתי אומות קדמו ישראל בחרב, מצרים ואדומים, שנאמר ארדוף אשיג אחלק שלל (שמות טו ט), ויאמר אליו אדום לא תעבור בי פן בחרב אצא לקראתך (במדבר כ יח), ושתים בעבירה מואב ועמונים, על אלו שקדמו בחרב כתיב לא תתעב אדומי וגו' לא תתעב מצרי (דברים כג ח), ועל אלה שקדמו בעבירה לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' (שם שם ד).

צרור את המדינים. אע"פ שכתיב בתורה כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום (דברים כ י), אבל אלו לא תדרוש שלומם (שם כג ז).

ד"א צרור את המדינים. לפי שכתבתי כי תצור אל עיר [וגו'] לא תשחית את עצה (שם שם יט), לאלו לא תעשו כן, אלא חבלו אילנותיהן, וכן אתה מוצא כשהלך יורם לך ישראל ויהושפט מלך יהודה ומלך אדום להלחם במואב ויסובו דרך שבת ימים, ולא היה מים למחנה ולבהמה אשר ברגליהם (מ"ב ג ט), התחילו בוכים, ויאמר מלך ישראל אהה כי קרא ה' לשלשת המלכים וגו' (שם שם י), השיבו יהושפט האין פה נביא לה' וגו' (שם שם יא) ויאמר פה אלישע בן שפט אשר יצק מים על ידי אליהו (שם), להודיע רשעו של יורם שלא היה מודה בו, ויאמר יהושפט יש (אתו) [אותו] דבר ה' וירדו אליו מלך ישראל ויהושפט ומלך אדום (שם שם יב), למה לא נאמר כאן ביהושפט מלך, להודיע ענותנותו של אותו צדיק שלא רצה לירד לפני הנביא בבגדי מלכות, אלא כהדיוט, ויש אומרים מפני שנגזרה גזירה שיהרג עם אחאב, והיה הכתוב מונה לבנו מאותה שעה, לפיכך לא נכתב מלך, ובשכר שירדו לפני הנביא זכו לראות כל אותן נסים, (אמר) [ויאמר] אלישע (למלך) [אל מלך] ישראל מה לי ולך לך אל נביאי אביך וגו' (שם שם יג), התחיל מתחנן לפניו, א"ל כי קרא ה' וגו' (שם), ויאמר [אלישע] חי ה' צבאות אשר עמדתי לפניו כי (לולא) [לולי] פני יהושפט [מלך יהודה] אני נושא וגו' (שם שם יד), ועתה קחו לי מנגן [וגו'], כי כה אמר ה' לא תראו רוח ולא תראו גשם והנחל ההוא ימלא מים וגו' (שם שם טו יז), מה שהיו צריכין, ועוד אמר להם (המואבים יפלו בידכם) [ונתן את מואב בידכם] והכיתם כל עיר מבצר וכל עיר מבצר וכל עיר מבחור וכל עץ טוב תפילו וכל מעיני מים תסתומו (שם שם יח יט), אמרו לו והא כתיב לא תשחית את עצה (דברים כ יט), ואתה אומר כן, אמר להם על שאר האומות צוה, וזהו נקלה ובזויה היא, שנאמר ונקל זאת בעיני ה' ונתן את מואב בידכם (מ"ב ג יח), וכתיב לא תדרוש (את) שלומם וטובתם (דברים כג ז), אלו האילנות טובים, לכך נאמר צרור את המדינים.

ויהי אחרי המגפה (במדבר כה יט). שאו את ראש (שם כו ב). כל זמן שנופלין הווקקו למנין, משל לזאב שנכנס לתוך הצאן, הוצרך בעל הצאן למנותם לידע כמה חסרו.

ד"א למה מנה אותם, משל לרועה שמסר לו בעל הבית צאנו במנין, השלים שמירתו כשמחזירן צריך למנותן, וכשיצאו ישראל ממצרים מסרן למשה במנין, דכתיב וידבר ה' אל משה במדבר סיני [וגו'], שאו את ראש [וגו'] (שם א א ב), ואף כשיצאו כתיב ויסעו בני ישראל מרעמסס סכותה כשש מאות אלף רגלי (שמות יב לז), הרי קיבלן במנין, בא להפטר בערבות מואב החזירן במנין.

ותקרבנה בנות צלפחד (במדבר כז א). אותו הדור היו הנשים גודרות מה שהאנשים פורצין, שכך אתה מוצא שאמר להם אהרן, פרקו נזמי הזהב (שמות לב ב), ולא רצו הנשים ומיחו בבעליהן, שנאמר ויתפרקו כל עם את נזמי הזהב אשר באזניהם (שם שם ג), והנשים לא נשתתפו במעשה העגל, וכן במרגלים שהוציאו דיבה וישובו וילנו עליו [את] כל העדה (במדבר יד לו), עליהם נגזרה גזירה, שאמרו לא נוכל לעלות (שם יג לא), אבל הנשים לא היו עמהם בעצה, מה כתיב למעלה מן הענין, כי אמר ה' להם מות ימותו במדבר ולא נותר מהם איש (שם כו סה), [איש] ולא אשה, על מה שלא רצו להכנס לארץ, אבל הנשים קרבו לבקש נחלה בארץ, לכך נכתבה פרשת מדין לפרשה זו, שמה שפרצו האנשים גדרו הנשים.

ד"א ותקרבנה וגו'. גדולה להן גדולה לאביהן, גדולה למכיר גדולה ליוסף, שכן יצאו ממנו נשים צדקניות וחכמות, ומה הן חכמתן, על פי השעה דיברו, שהיה משה עסוק בפרשת נחלות, לאלה תחלק הארץ (שם כו נג), אמרו לו אם כבן אנו נירש, ואם לאו תתיבם אמנו, מיד ויקרב משה את משפטן לפני ה' (שם כז ה), צדקניות היו שלא נישאו, ולמה זימנו למשה, שלא יראה את עצמו שפירש מן האשה ארבעים שנה, הודיעו הקב"ה באלו לומר הרי נשים שלא נצטוו ישבו ארבעים שנה עד שנישאו להגון להם.

ויקרב משה את משפטן (שם). לפי שמשה אמר והדבר אשר יקשה מכם (דברים א יז), באו בנות צלפחד לדין, אמר הקב"ה לא אמרת הדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי, הדין שאינך יודע, הרי הנשים דנו אותו.

ד"א ויקרב משה את משפטן, אמר ר' שמעון בן לקיש יודע היה משה רבינו את הדין הזה, אלא באו לפני שרי עשרות תחלה, אמרו להן דין של נחלה הוא, ואין זו שלנו, אלא של גדולים ממנו, באו לפני שרי חמשים, ראו שכיבדו אותן שרי עשרות, אמרו שרי חמשים אף [אנו] יש (שם) גדולים ממנו, וכן לשרי מאות, וכן לשרי אלפים, וכן לנשיאים, השיבו להם כולם כענין הזה, שלא רצו לפתוח פה בפני מי שגדול מהם, אמר משה אם אומר להם את הדין, אטול את גדולתם, אמר להם אף אני יש גדול ממני, לפיכך ויקרב משה את משפטן, השיבו כן בנו צלפחד דוברות (שם שם ז), שהודה הקב"ה לדיבורן.

נתון תתן להם (שם). תן להם מטלטלין, ובכורת אביהן בנכסי חפר נטלו שלשה חלקים, לק אביהם שהיה מיוצאי מצרים, וחלקו עם אחיו בנכסי חפר ושהיה בכור נטל שני חלקים.

ד"א נתון תתן להם שנטלו בעבר הירדן, וקרבו לפני יהושע ואלעזר בארץ כנען, שנאמר ותקרבנה לפני אלעזר הכהן ולפני יהושע בן נון ולפני הנשיאים וגו' (יהושע יז ד), ואף יעקב אבינו ידע שנוטלות מיכאן ומיכאן, שנאמר בנות צעדה עלי שור (בראשית מט כב), זה הירדן שנעשה למשה שור שלא יכנס לארץ ואמר לו [יעקב ליוסף] בנותיך נוטלות מיכאן ומיכאן.

והעברת את נחלת אביהן להן (במדבר כז ז). נאמר בירושה ונתתם (שם שם ט), ובבת והעברתם, שהיא מעברת נחלה משבט לשבט.

והיתה לבני ישראל לחקת משפט (שם שם יא). מלמד שהנחלות יוצאות בדיינין.

(וידבר) [ויאמר] ה' אל משה [לאמר] עלה אל הר העברים הזה וגו' (שם שם יב). מה ראה ליכתב אחר פרשת נחלות, אלא ששמע משה מפי הקב"ה נתון תתן להם, סבור שנתרצה לו הקב"ה, אמר הרי אני מנחיל את ישראל, א"ל הקב"ה גזירתי במקומה עומדת. עלה אל הר העברים וגו', אין אתה יפה מאחיך.

וידבר ה' אל משה לאמר, צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי לאשי וגו' (שם כח א ב). ילמדנו רבינו המנחות שהיו נקרבות על גבי המזבח כיצד היו נקרבות, כך שנו רבותינו כל המנחות באות מצה, חוץ מחמץ שבתודה, ושתי הלחם, שהן באות חמץ, ר' מאיר אומר השאור בודה להן מתוכן ומחמצן, ר' יהודה אומר אף היא אינה מן המובחר, אלא מביא את השאור, ונותן לתוך המדה וממלא את המדה, אמרו לו אף היא היתה חסירה או יתירה, כל המנחות נילשות בפושרין ומשמרין שלא יחמיצו, ואם החמיצו שיריה עובר בלא תעשה. שנאמר כל המנחה אשר תקריבו לה' לא תעשה חמץ (ויקרא ב יא), וחייב על לישתה ועל עריכתה ועל אפייתה, ואין לך חביב מכל הקרבנות יותר מן התודה, א"ל הקב"ה למשה, אמור להם לישראל, לא בשביל שאני צריך לכם אמרתי לכם להקריב לי קרבנות, שכל העולם כולו שלי הוא, שנאמר אם ארעב לא אומר לך כי לי תבל ומלואה (תהלים נ יב).

ואמרת להם זה האשה וגו' (במדבר כח ג). לא שניהם בבת אחת, אלא את הכבש האחד תעשה בבקר, ואת הכבש השני תעשה בין הערבים (שם שם ד), אמר ר' יהודה בר סימון מעולם לא לן אדם בירושלים ובידו עון, כיצד תמיד של שחר היה מכפר על עבירות שנעשו בלילה, ותמיד של בין הערבים היה מכפר על עבירות שנעשו ביום, מכל מקום לא לן בירושלים אדם ובידו עון, שנאמר צדק ילין בה (ישעיה א כא), אמר להן הקב"ה לישראל בעולם הזה אתם מקריבים לחם הפנים וקרבנות, אבל לעולם הבא אני אערוך לכם שולחן גדול, ויהיו אומות העולם רואין ובושין, שנאמר תערוך לפני שולחן נגד צוררי דשנת בשמן ראשי כוסי רויה (תהלים כג ה), ואומר הנה עבדי יאכלו ואתם תרעבו וגו' (ישעיה סה יג).

ביום השמיני עצרת תהיה לכם וגו' (במדבר כט לה). ילמדנו רבינו מהו לאכול בחג חוץ לסוכה, כך שנו רבותינו [ר' אליעזר אומר] ארבע עשרה סעודות חייב אדם לאכול בסוכה, אחת ביום ואחת בלילה, וחכמים אומרים אין לדבר קצבה, חוץ מלילי יום טוב הראשון [של חג בלבד], ולמה התירו חכמים להפטר מן הסוכה ביום טוב האחרון, אלא כל שבעת ימי החג היו מתפללין לטללים, ויום האחרון מתפללין על הגשמים, לכך נפטרים מן הסוכה, כדי שיתפללו בלב שלם על הגשמים, ואעפ"כ יום טוב האחרון עולה לימות החג, למה שכך כתיב עצרת תהיה לכם, והיתה ראויה להיות אחר החג חמשים ימים, כשם שעצרת אחר הפסח חמשים ימים, אלא אמר הקב"ה חורף הוא, ואינן יכולים להניח בתיהם ולבא לכאן, אלא עד שהן אצלי יעשו עצרת, מנין ממה שקראו בענין ביום השמיני עצרת.

[ביום השמיני עצרת תהיה לכם וגו']. זש"ה תחת אהבתי ישטנוני ואני תפלה (תהלים קט ד), אתה מוצא בחג ישראל מקריבים שבעים פרים על שבעים אומות, לפיכך היו צריכין להיות אוהבין אותנו, לא דיין שאין אוהבין אותנו, אלא עוד שונאין אותנו, שנאמר תחת אהבתי ישטנוני, לפיכך אמר להם הקב"ה שבעת ימי החג שהייתם מקריבים לפני קרבנות על אומות העולם, אבל עכשיו קרבו על עצמיכם, ביום השמיני עצרת תהיה לכם.

והקרבתם עולה [אשה ריח ניחוח לה'] פר אחד איל אחד (במדבר כט לו). משל למלך שעשה סעודה שבעה ימים, וזימן כל בני המדינה בשבעת ימי המשתה, כיון שעברו שבעת ימי המשתה, אמר לאוהבו כבר יצאנו ידי בני המדינה, נגלגל אני ואתה במה שתמצא, ליטרא בישרא או דג או ירק, כך אמר הקב"ה לישראל, כל קרבנות שהקרבתם בשבעת ימי החג על אומות העולם הייתם מקריבים, אבל ביום השמיני עצרת תהיה לכם, גלגלו במה שאתם מוצאים, בפר אחד ואיל אחד.

ביום השמיני. מה ראה להיות פוחת בכל יום, אלא לימדך התורה דרך ארץ, מן הקרבנות, שאם ילך אדם לאכסניא וקיבלו חבירו, יום ראשון מקבלו ומאכילו עופות, ובשני מאכילו דגים, [בשלישי מאכילו בשר], ברביעי מאכילו ירק, כך פוחת והולך עד שמאכילו קיטנית.

ביום השמיני עצרת תהיה לכם. מהו לכם, אמר להם הקב"ה לישראל השמחה נאה לכם, ראשי חדשים נאים לכם, מועדים נאים לכם, ימים טובים נאים לכם, לכך נאמר תהיה לכם. שאל עובד כוכבים אחד את ר' עקיבא, א"ל למה אתם עושים מועדות, לא כך אמר לכם חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי (ישעיה א יד), א"ל ר' עקיבא אילו אמר חדשי ומועדי שנאה נפשי הייתי אומר, לא אמר אלא חדשיכם ומועדיכם, בשביל אותם מועדות שעשה ירבעם, שנאמר ויעש ירבעם חג וגו' (מ"א יב לב), אבל המועדות האלו אינן בטלין לעולם, ולא החדשים, למה שהן להקב"ה, שנאמר מועדי ה' (ויקרא כג ב), ואומר אלה הם מועדי (שם שם), [אלה מועדי ה'] (שם שם ד), לכך אינם בטלים לעולם ועליהם נאמר סמוכים לעד לעולם עשוים באמת וישר (תהלים קיא ח).

חסלת פרשת פנחס